

Jos Schuijlenburg en Frits Burger

De bijen en het woord

TAAL STROOMT DEEL 5

Uitgeverij Oorsprong

Artemis van Efeze (Vaticaan Museum)

*Wil je weten wie de bij is,
Wees dan bij de ander.
Wil je weten hoe de bij voelt,
Wees dan in de liefde.
Wil je weten hoe de bij denkt,
Denk dan jezelf voorbij.
To bee or not to bee,
Dat is de vraag.
Erbij zijn of niet erbij zijn,
Dat is het antwoord.¹*

Copyright
© 2023 Drs. Frits Burger | Uitgeverij Oorsprong

Eerste druk november 2023

ISBN 9789461013934

NUR
610 Taal en cultuur algemeen
616 Taalkunde

Trefwoorden:
bijen, de betekenis van bijen voor de mens,
antroposofie, Rudolf Steiner, cultuurperiodes,
sociale driegeleding

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Uitgeverij Oorsprong, Postbus 583, 7400 AN Deventer

www.uitgeverijoorprong.nl

Inhoud

Ten geleide	11
Voorwoord	13
Inleiding	17
Jos Schuijlenburg	19
De bij en de mens	21
En zijn woorden klonken zo zoet als honing	25
<i>De zeshoek</i>	27
<i>De Kalevala</i>	28
Frits Burger	35
Imme en Imker	37
<i>De bij in de verschillende cultuurperioden</i>	37
<i>De bij en de welsprekendheid</i>	38
<i>De Georgica van Vergilius</i>	38
De bijen en het woord	41
<i>De bijen en de sociale driegeleding</i>	41
<i>De bij, het Ik en de liefde</i>	42
<i>Het hart als bijenkorf</i>	42
<i>De bij en de welsprekendheid: Ambrosius</i>	43
<i>De bij, de bloem en het woord</i>	45
<i>De taal verwarmen</i>	47
<i>Taal Stroomt</i>	50
<i>De geboorte van de bijen uit de stier</i>	53
<i>Waarom bijen sterven: het verhaal van Orpheus en Eurydice</i>	56
De bijen in de Noordse traditie	59
<i>De bronnen van de Germaanse cultuur en literatuur</i>	59
<i>De IJslandse saga's</i>	60
<i>Yggdrasil</i>	60
<i>De mythe van Kvasir</i>	61
<i>Odin, de zeshoek en het geheim van de runen</i>	63
<i>De Beowulf en de Hobbit</i>	63
Appendix (BD Bijenweekend Milonga Frankrijk 17-19 september 2010)	65
Literatuur	87
Aantekeningen	89

Ten geleide

Dit vijfde deel van *Taal Stroomt* is een extract van de voordrachten die Jos en ik vanaf 2009 door het land hebben gegeven, meestal onder de titel *De Bijen en het woord*. Dat de bijen iets met het woord, dus met taal, te maken hebben, was voor ons een verrassende ontdekking.

Jos en ik zijn vanaf de puberteit vrienden en het leven heeft ons in twee totaal verschillende richtingen geleid: Jos is BD boer en BD imker geworden en ik ben een taalmens geworden.

Deze voordrachten werden gegeven uit liefde voor de bijen en uit liefde voor het woord.

Moge deze vonk van liefde overspringen op u, lezer!

Onze grote dank gaat uit naar Harrie Salman die bereid was om het manuscript kritisch door te nemen.

Frits Burger

Voorwoord

De betekenis van de bijen voor de mens

In ons land zijn ongeveer 8.500 imkers aangesloten bij de Nederlandse bijenhoudersvereniging. Het houden van bijen is voor hen veel meer dan een hobby. Het is allereerst een hele zinvolle bezigheid om zelf honing te produceren, maar het brengt ook een grote verantwoordelijkheid met zich mee voor de gezondheid van de bijenvolken die de bijenkasten bewonen. Imkers ontwikkelen bovendien een grote liefde voor hun bijen. Zij worden zich daarbij bewust van de toestand waarin de natuur zich bevindt omdat de bijen bijzonder gevoelig zijn voor de gevolgen van de ingrepen van de mens in de natuur. Als bijenvolken sterven is dat voor hen een alarmsignaal.

Wie zich, zoals de imkers, verdiept in het leven van de bijen en in de manier waarop een bijenvolk is georganiseerd, doet heel bijzondere ontdekkingen over de wijsheidsvolle ordening van de natuur. De verrassingen worden nog groter wanneer we lezen over de geschiedenis van het houden van bijen en over hun rol in de cultuurgeschiedenis van de mensheid. We kunnen daarbij ook de relevante vraag stellen naar de betekenis van de bijen voor toekomst van de mensheid.

In dit boek schrijft imker Jos Schuijlenburg over het leven van de bijen en over de gevaren waaraan zij blootstaan. Hij wijst ook op de bijzondere samenhang die vroeger werd ervaren tussen de bijen en hun zoete honing enerzijds en de welsprekendheid van dichters anderzijds. Hij beschrijft dat in het Finse Kalevala-epos het spraakvermogen van de mens met de bijenhoning uit de negende hemel is verbonden. De taalkundige Frits Burger geeft nog heel andere voorbeelden uit de oude culturen, waarin de bijen met de wereld van de goden en met de dichtkunst waren geassocieerd. Ook de Germaanse mythologie kent de betekenis van de bijen en de honing. In de christelijke cultuur wordt Christus vergeleken met hemelse honing.

De priesters van de inwijdingsscholen uit de Oudheid waren zelf bijenhouders, zoals bijvoorbeeld in Efeze, waar goed voorbereide mensen in de geheimen van het Goddelijke Woord werden ingewijd. Grote zieners en dichters zouden volgens de traditie als zuigeling bijen op hun lippen hebben gehad, zoals verteld wordt over de kerkvader Ambrosius van Milaan. De bijen reinigden en verzoet-

ten met hun honing hun spraakvermogen. Poëzie is als de dauw van honing op de lippen van de dichters, schrijft Frits Burger.

Bijen komen natuurlijk ook in de natuur als wilde bijen voor. Na het verval van de inwijdingsscholen waren het de kloosters en de boeren die het houden van bijen voortzetten. Daaruit is de moderne bijenhouderij voortgekomen. Dit ging gepaard met grote veranderingen. Een eeuw geleden waren het vooral de boeren die op hun erf en in de natuur bijen hielden. Dit was geen commerciële aangelegenheid. De honing werd zelf gebruikt en aan anderen weggegeven.

Deze boeren beschikten nog over een intuïtief innerlijk weten over het houden van bijen. Zij wisten dat de bijen heilige wezens waren en wisten waar zij bijenkorven moesten plaatsen. Als “bijenvaders” hadden zij een innerlijke verbinding met hun volken. Als zij overleden, stierven vaak ook hun bijenvolken. Dezelfde eerbied voor de bijen leefde ook in de zielen van de mensen die vroeger kaarsen van bijenwas aanstaken.

Tot halverwege de 19de eeuw werden bijen nog in korven gehouden. Dit veranderde door de uitvinding in 1852 van de bijenkast met uitneembare ramen door de Amerikaanse dominee L.L. Langstroth. Nu werd het mogelijk in te grijpen in de levenscyclus van de bijen. In 1923 waarschuwde Rudolf Steiner in zijn voordrachten over de bijen dat als gevolg van het kunstmatig houden van bijen er over een eeuw niet veel meer van het bijenhouden over zou zijn.* Het kunstmatig ingrijpen in de bijenteelt heeft zich sindsdien doorgezet. Koninginnen worden op grote schaal kunstmatig geteeld en zelfs internationaal verhandeld. Bijenraten met voorgedrukte zeshoekige raatstructuur worden in de bijenkasten geplaatst, chemische middelen worden gebruikt om ziektes te onderdrukken en bijen worden ingewinterd op suiker en niet meer op zijn eigen verzamelde honing.

De ziekten in de bijenvolken en het massale sterven van bijenvolken zijn een symptoom van een vorm van bijenhouden die niet bij het wezen, bij de natuur van de bijen past. Het verstoren van de natuurlijke processen in de bijenvolken en het niet voldoende nemen van compenserende maatregelen bij de introductie van veranderingen in de bijenhouderij hebben voor een verzwakking van de innerlijke kracht van de bijenvolken geleid. Daarom werden zij kwetsbaar voor ziekten en plagen, zoals van de Varroa-mijt (die met van buiten Europa ingevoerde bijenvolken meegekomen is), voor landbouwgif (zoals de neonicotinoïden) en voor elektromagnetische straling. De kwaliteit van het stuifmeel is bovendien verminderd door het gebruik van kunstmest en daarnaast is ook de biodiversiteit op de akkers afgenomen.

* Rudolf Steiner, De bijen: over het wezen van de bijen (uit GA 351), Christofoor, 2010.

Er is al meerdere decennia een tegenbeweging tegen de trend van de kunstmatige bijenteelt. Een belangrijke tegenbeweging komt uit de antroposofisch geïnspireerde bijenhouderij. Deze gaat uit van inzicht in de natuurlijke processen en in het wezen van de bijenvolken. Daarmee kunnen de verloren gegane kennis van de priesters uit de oude culturen en het intuïtieve inzicht van de oude boeren door een nieuwe generatie imkers op een bewuste wijze worden terugveroverd.

Deze imkers zijn geïnspireerd door de acht voordrachten over de bijen die Rudolf Steiner van 26 november tot 22 december 1923 heeft gehouden voor de arbeiders die het Eerste Goetheanum bouwden. Met deze voordrachten wilde hij hun inzicht geven in de aard van het bijenvolk, dat een complexe, zichzelf organiserende gemeenschap is, een organisme met een oeroude evolutionaire oorsprong. Het heeft eigen organen en kenmerkt zich door een speciale arbeidsdeling.

Bijen zijn warmtewezens en in hun kast heerst een gelijkmatige temperatuur, die overeenkomt met de menselijke lichaamstemperatuur. Ons Ik leeft in het warmte-organisme van ons lichaam, dat zijn centrum in ons hart heeft. Frits Burger gebruikt daarom heel treffend het beeld van ons hart als bijenkorf. Het bijenvolk is doortrokken van het liefdeleven, het leeft in een atmosfeer van liefde, zei Rudolf Steiner. In de honing die de bijen verzamelen, nemen we de helende en liefdevolle warmte van de zon in ons op.

Wie zich in de wereld van de bijen verdiept, begeeft zich in een andere wereld, waarin de natuur nog grote geheimen verborgen houdt. De bijen beleven de natuur, zij trekken natuurwezens aan. Zij zorgen voor de bestuiving van planten (1/3 van onze voedingsmiddelen is daarvan afhankelijk) en voor natuurlijke geneesmiddelen in de vorm van honing en propolis. De imkers kunnen bewust vanuit hun hart communiceren met de ziel van het bijenvolk. Inzicht in de bijenwereld plaatst ons moderne mensen weer in een wisselwerking met de natuur en scheidt een nieuw gevoel van verantwoordelijkheid voor de natuur.

Zoals dat in inwijdingsscholen van de oude cultuurvolken het geval was, kunnen we op deze wijze weer worden ingewijd in de geheimen van de natuur en van ons eigen wezen. De bij begeleidt onze ziel naar de geestelijke wereld, begrepen de ingewijden van het oude India. Bovendien zijn de bijen vanouds verbonden met onze omgang met het scheppende Woord. Het gezoem van de bijen is een spreken met elkaar en de natuurwezens, een bijentaal. De gave van het woord, van de welsprekendheid en de poëzie en bovenal de liefde, zijn gaven van de bijen, schrijft Frits Burger. Sprekers, dichters en schrijvers voelden

zich door de bijen geïnspireerd. In de tempel van Efeze werden de ingewijde priesters “bijen” genoemd. Hun keelchakra was gezuiverd door de kracht die van de bijen uitging.

Voor de toekomst is een nieuwe bewuste omgang met het woord, met de taal, een noodzaak voor onze menswording. In de wereld van de Finse Kalevala zijn de bijen nodig om het spraakvermogen terug te geven aan de held Lemminkäinen. De oerwoorden uit dit epos zijn nog bezielend en warm. Zo kunnen ook onze woorden, wanneer ze uit de wereld van de geest worden geïnspireerd, vanuit het Kalevala-beeld van de honingbij (mehiläinen) en zijn van warmte doordrongen zoete honing uit de kosmos, weer worden bezielend en verwarmd. Daarmee wordt de menselijke taal een heilig, scheppend vermogen.

Uit de samenwerking van de imker Jos Schuijlenburg en de taalkundige Frits Burger is een heel origineel boek voortgekomen dat in mooie beschrijvingen nieuwe, onverwachte perspectieven opent.

Harrie Salman